Spatial Features of Exhibition Grounds in the Czech Republic

Prostorové kvality výstavních areálů v České republice

Lenka Štěpánková

Ústav urbanismu, Fakulta architektury, Vysoké učení technické v Brně

školitel: doc. Ing. arch. Maxmilián Wittmann, Ph.D.

ABSTRACT: The five most important exhibition grounds in the Czech Republic were analysed to discover how their spatial layouts are related to the type of the venue and its connection to the city. Apart from the function and space structure, the historical development, legal status and ownership as well as planning issues were taken into account as they can help to explain specific traits of some of the exhibition grounds and obvious differences between them. During the process emphasis was on the use of open source data so the analysis can be repeated in future with the results being either verified or refined, and so the research can possibly be extended to exhibition grounds in other European cities.

KEYWORDS: fairs; urban research; spatial analysis; exhibition grounds; Czech Republic

ABSTRAKT: Průzkum provedený u pěti nejvýznamnějších výstavních areálů v České republice mapuje jejich prostorovou strukturu, způsob zapojení do urbánní struktury a charakter hranic. Zjištěné charakteristiky, jako je využitelnost a míra zastavěnosti, dává do souvislostí s jejich převažující funkční náplní a historickým vývojem. Porovnáváno je také vlastnictví a status území v územněplánovací dokumentaci. Jako vstupní informace jsou v maximální možné míře využívána volně dostupná otevřená data, aby bylo možné výsledky využít také k porovnání s výstavními a veletržními areály v dalších evropských městech.

KLÍČOVÁ SLOVA: veletržní areály; výstaviště; Česká republika; prostorové charakteristiky

Úvod

Výběr výstavních a veletržních areálů pro výzkum byl proveden na základě oborových statistik[1]. Kritériem přitom byla velikost areálu a význam v něm pořádaných akcí (mezinárodní veletrhy a celonárodní přehlídky). Nejvýznamnější výstaviště v České republice z tohoto pohledu představují areály v Brně, Českých Budějovicích, Olomouci a v pražských Letňanech. Pro srovnání byl do výběru zařazen také výstavní areál v pražských Holešovicích, který je zajímavý vzhledem ke své historii a dlouhé kontinuální existenci v dané lokalitě[2].

	Brno	České Budějovice	Olomouc	Praha-Holešovice	Praha-Letňany
název areálu	Výstaviště Brno, BVV	Výstaviště České Budějovice	Výstaviště Flora Olomouc	Výstaviště Praha	PVA EXPO Praha
vznik areálu	1928 - Výstava soudobé kultury v Československu	60. léta 20. století, od 70. let zemědělská výstava Země žitvetka	50. léta 20. století, od 60. let mezinárodní výstava Flora Olomouc	1891 - Všeobecná zeměská jubilejní výstava	po r. 2000
celková rozloha (podle mapových podkladů)	61 ha	24 ha	44 ha (při akci až 23 ha)	24 ha	9 ha
portfolio akcí	veletrhy, kongresy, odborné konference, výstavy, koncerty a kulturní akce, sportovní akce, firemní eventy	celonárodní zemědělská výstava, veletrhy a výstavy, společenské a kulturní akce, sportovní aktivity	celonárodní zahradnická výstava, kulturní a společenské akce a výstavy, stálé expozice (sbírkové skleníky a parky)	výstavy, koncerty, divadlo a kino, festivaly, rodinné akce, sport, volnočasové aktivity	veletrhy, výstavy, koncerty, festivaly, firemní eventy, kongresy a společenské akce
provozovatel areálu	Veletrhy Brno, a.s.	Výstaviště České Budějovice a.s.	Výstaviště Flora Olomouc, a.s.	Výstaviště Praha, a.s. (do r. 2016 INCHEBA EXPO PRAHA spol. s r.o.)	ABF, a.s.
právní forma vlastník společnosti	akciová společnost Statutární město Brno	akciová společnost Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s.; vlastníkem PGRLF je Česká republika, práva akcionáře zajišťuje Ministerstvo zemědělství	akciová společnost Statutární město Olomouc	akciová společnost Hlavní město Praha	akciová společnost soukromý majitel <i>podrobnosti viz poznámka</i>
vlastník pozemků	Veletrhy Brno, a.s.	Výstaviště České Budějovice a.s.	Výstaviště Flora Olomouc, a.s. + Statutární město Olomouc (= plochy městských sadů)	Hlavní město Praha	Výzkumný a zkušební letecký ústav, a.s.
status areálu v ÚPD (podle Hlavního výkresu příslušného ÚP)	ostatní zvláštní plocha (rozdělení na plochu stabilizovanou a návrhovou)	smíšené území s bydlením kolektivního charakteru, s vyšší až nejvyšší mírou městské regulace	plochy veřejného využití, plochy veřejné rekreace (= plochy městských sadů)	plochy pro kulturní a církevní zařízení	plochy všeobecně smíšené, částečně plochy pro nerušíckou výrobu a služby
aktuální rozvoj, plány	mezinárodní urbanistická ideová soutěž 2017, rozvojový plán výstaviště masterplan 2017, v přípravě územní studie a nový ÚP města Brna (KAM Brno), plán výstavby nového pavilonu D a rekonstrukce pavilonu C	výzva 2017-2020 modernizace areálu, areál jako volnočasový park; příprava rekonstrukce pavilonu D8 (výroční zpráva 2016)	od r. 2012 probíhající celková obnova areálu jako ukázký zahradní a krajinné architektury, v r. 2014 rekonstrukce pavilonu A, územní studie 2018 (arch. Zdeněk Sendler), záměr výstavby nového pavilonu B	koncepce budoucího využití 2016 (IPR Praha)	v r. 2015 nový kongresový sál, další plány nejsou známy

poznámka: ABF a.s. je 100% vlastněná Capital Management Company, a.s.; 100% vlastníkem Capital Management Company, a.s. je SP Group a.s.; 100% vlastníkem SP Group a.s. je Ing. Pavel Sehnal zdroj: <https://rejstrik-firem.kurzy.cz> (vyhledáno 12.8. 2018)

Tab. 1. Přehledné srovnání zjištěných údajů o jednotlivých areálech

Zdroje a zpracování dat

Výchozí data pro analýzu byla získána prostřednictvím webové služby Cadmapper, která shromažďuje data ze zdrojů typu open source jako OpenStreetMap, NASA nebo USGS[3]. Následně umožňuje stažení souborů ve formátu DXF, který může být dále standardně zpracováván pomocí softwaru typu CAD. Menší soubory dat jsou k dispozici zdarma, větší datové sady je možné získat za poplatek nebo stahovat postupně po částech. Takto získaná prostorová data týkající se výstavních areálů byla převedena do formátu DWG v AutoCADu (verze 2016) a podložena rastrovými externími referencemi dvojího typu: aktuálními ortofotomapovými podklady z webu <https://www.google.com> a orientačními pláňky jednotlivých výstavních areálů, staženými z webových stránek provozovatelů areálů nebo pořadatelů akcí. Smyslem využití ortofotomap je vizuální kontrola relevance získaných datových podkladů. Společně s online verzí map umožňují stanovit hranici zkoumaného území, tj. vymezit celkovou rozlohu výstavního areálu[4]. K vymezení výstavní části areálu pak slouží pláňky pořádaných akcí, které rozlišují prostory a budovy určené návštěvníkům od provozního zázemí[5]. Následně je možné v rámci areálu stanovit plochy zastavěné budovami a přistoupit k analýze a interpretaci výsledků. V rámci průzkumu byla porovnávána míra využití, tj. poměr výstavní části areálu k jeho celkové rozloze, a míra zastavění, tj. poměr mezi budovami a volnými plochami.

Obr. 1. Ukázka zpracovaných podkladů. V případě výstaviště v Českých Budějovicích tvoří na jedné straně dobře rozpoznatelnou hranici areálu řeka Vltava, která výstaviště odděluje od centra města. Na straně vzdálenější od města je patrný rozdíl mezi volnou pavilono-

vou zástavbou výstavního areálu a strukturou městské zástavby s drobnějšími nájemními a rodinnými domy. Přerušovanou čarou je vyznačena celková plocha areálu, plnou čarou část areálu, ve které probíhají výstavy.

Výsledky srovnání areálů

Parametr 1: Významným parametrem, který lze na základě získaných dat porovnávat, je využitelnost areálu. Tou je míněn poměr celkové rozlohy areálu k velikosti jeho výstavní části, tj. části areálu určené pro konání akcí a pohyb návštěvníků.

Tab. 2. Využitelnost: poměr velikosti výstavní plochy k celkové rozloze areálu. Z tabulky je zřejmá také celková velikost jednotlivých výstavišť (seřazeno sestupně).

Největší celkovou rozlohu má brněnský areál, který také z historických důvodů disponuje nejrozsáhlejším technickým zázemím. V Brně se v minulosti (myšleno v období plánované ekonomiky v 50.–80. letech 20. století) konaly rozsáhlé celonárodní přehlídky průmyslu a také se zde centrálně realizovaly expozice určené pro oficiální zahraniční účasti, čemuž odpovídala technická infrastruktura. V současnosti maximální kapacitu areálu využívá pouze několik akcí ročně, z nichž nejvýznamnější je Mezinárodní strojírenský veletrh, pořádaný každoročně od roku 1959. Po zbytek roku se na výstavišti konají menší akce, často zde probíhá více akcí současně.

Příznivého poměru mezi velikostí výstavní části a celkovou rozlohou areálu dosahují obě pražská výstaviště. Tento rys mají oba areály společný, přestože podle jiných parametrů je jejich charakter velmi odlišný. Moderní komerční areál v Praze-Letňanech tvoří kompaktní halová zástavba s minimem volných prostranství, pouze s nezbytnými komunikačními koridory a parkovacími plochami. Výstaviště v Praze-Holešovicích je naopak ukázkou historické urbanistické kompozice se soliterními objekty volně rozmístěnými na parkově upravených prostranstvích. V tomto případě poměr mezi velikostí výstavní části a celkovou rozlohou výstaviště vypovídá o absenci kapacitních parkovacích ploch a minimálním rozsahu technického zázemí.

Výstaviště České Budějovice se poměrem celkové rozlohy k velikosti výstavní části podobá brněnskému výstavišti. Zde je tento poměr daný částečně přítomností a velikostí technického zázemí a částečně zahrnutím parkovacích kapacit do celkové rozlohy areálu.

Výjimečná je situace v případě Olomouce, kde na stálém výstavišti s menší rozlohou (oproti ostatním sledovaným areálům) probíhají během roku pouze regionální akce odpovídajícího rozsahu. Třikrát do roka se však při pořádání mezinárodní zahradnické výstavy[6] areál dočasně propojuje s městskými sady a tím zvětší na několiknásobek své rozlohy. V případě olomouckého výstaviště je parkování pro návštěvníky řešeno převážně zachytnými parkovišti, která bezprostředně nenavazují na vlastní prostor výstavy, jsou však v docházkové vzdálenosti. Při zohlednění jejich rozlohy by byl rozdíl mezi velikostí stálého výstaviště a prostorem potřebným pro uspořádání velké mezinárodní výstavy ještě výraznější.

Parametr 2: Dalším sledovaným parametrem, který vypovídá o charakteru výstavního areálu, je intenzita zástavby čili poměr mezi plochou zastavěnou výstavními pavilony a jinými budovami a volnými plochami.

Tab. 3. Zastavěnost: srovnání poměrů volných ploch k ploše zastavěné budovami v jednotlivých areálech

Výstaviště v Českých Budějovicích, Praze-Holešovicích a Olomouci mají v zásadě obdobný prostorový charakter. Jedná se o rozsáhlé parkově upravené areály s volně rozmístěnými soliterními pavilony. To odpovídá i skladbě zde pořádaných akcí s důrazem na akce společenské a kulturní, případně sportovní. V případě výstavišť v Olomouci a Českých Budějovicích tento charakter areálu koresponduje také s hlavní

pořádanou akci: zemědělské i zahradnické výstavy využívají ve značné míře expozice na volných plochách. V přímém protikladu je areál v Praze-Letňanech provozovaný jako komerční areál, s čímž koresponduje vysoká míra zastavění budovami. Jde de facto o kobercovou halovou zástavbu, srovnatelnou se stavbami pro logistiku nebo výrobu. Mezi těmito dvěma krajními polohami se nachází brněnské výstaviště, kde se v rámci jednoho areálu organicky spojuje historická část s parkovými úpravami a moderní část s halovou zástavbou.

Obr. 2. Srovnání velikosti jednotlivých výstavních areálů a jejich vymezení v rámci struktury města. Dobře patrné jsou rozdíly v charakteru zástavby; zejména je patrná kompaktní halová zástavba areálu Praha-Letňany a rozsáhlé nezastavěné parkové plochy, které využívá pro výstavu Flora olomoucké výstaviště.

Závěr

Využitelnost výstavních areálů posuzovaná jako poměr mezi jejich celkovou rozlohou a velikostí plochy využitelné přímo pro výstavní akce se u sledovaných areálů výrazně liší. Roli zde hraje především to, zda má příslušný areál k dispozici rozsáhlejší provozní zázemí v podobě skladů výstavářského vybavení, dílen a podobně (Brno, České Budějovice, částečně Olomouc), nebo zda se zázemí omezuje pouze na nezbytné administrativní prostory (obě pražská výstaviště). Dále je podstatné, zda má výstavní areál na svých pozemcích vyčleněné parkovací plochy pro návštěvníky (Brno, České Budějovice, Praha-Letňany), nebo zda je dopravní obslužnost řešena především v synergii s městem mimo vlastní území výstaviště (Olomouc, Praha-Holešovice). Dopravní řešení přitom souvisí také s polohou areálu vůči centrální části města a napojením na hromadnou dopravu. Roli hraje i angažovanost státní správy a samosprávy v provozu výstaviště, která zejména v případě olomouckého výstaviště

umožňuje veletržní správě využití veřejného prostoru v míře, která by u komerčních subjektů byla nemyslitelná.

Míra zastavěnosti výstavních areálů koresponduje především s typem pořádaných akcí. Na jedné straně škály jsou výstaviště zaměřená primárně na pořádání akcí na venkovních plochách, kde je zastavěnost nízká (Olomouc, České Budějovice). Na opačném pólu, pokud jde o zastavěnost, je areál v Praze-Letňanech, kde probíhají veletrhy a další akce celoročně a s ohledem na komerční charakter areálu je zde tlak na jeho maximální využití. Výstaviště v Brně a Praze-Holešovicích se této intenzitě využití s ohledem na historický vývoj a přítomnost památkově chráněných budov zdaleka nepřibližují. U obou těchto areálů jsou navíc významnou součástí celku také parkově upravené venkovní prostory, které nabízejí možnost využití pro další typy akcí.

Ze zjištěných údajů dále vyplývá jednota právní formy a v kontrastu k tomu naprostá nejednoznačnost statusu výstavních areálů v územněplánovací dokumentaci. Jedná se zjevně o důsledek faktu, že výstaviště plní vždy více funkcí současně a je pouze na zpracovateli územního plánu, k jaké interpretaci významu veletržního areálu se přikloní.

Poznámky

- [1] Význam veletržních areálů v České republice byl ověřován na základě statistik oborových institucí: UFI, SOVA ČR a CENTREX. Pro analýzu vlastnických vztahů a ÚPD byly využity následující webové stránky: vlastnické vztahy: <https://rejstrik-firem.kurzy.cz/>, vlastnictví pozemků: <https://nahlizenidokn.cuzk.cz/>, ÚP Brno: <https://gis.brno.cz/ags/upmb/>, ÚP České Budějovice: <http://www.c-budejovice.cz/uzemni-plan-mesta-ceske-budejovice>, ÚP Olomouc: www.olomouc.eu/o-meste/uzemni-planovani/novy-uzemni-plan, ÚP Praha: <https://plan.iprpraha.cz/cs/metropolitni-plan>, a webové stránky jednotlivých veletržních správ (výroční zprávy a obecné informace)
- [2] Některé výstavní areály mají oficiální název, jiné jsou známější pod názvem svého provozovatele. V kontextu místního pojmenování a značení se zpravidla používá pouze název výstaviště bez další specifikace, pražská výstaviště mají shodně v názvu Praha. V tomto textu jsou proto pro přehlednost jednotlivé areály označovány jednotně podle města, respektive místa. Oficiální názvy areálů a jejich provozovatelů jsou uvedeny v tabulce (Tab. 1).
- [3] Informace o službě a podmínkách jejího využití a data ke stažení jsou dostupné na webové stránce <https://cadmapper.com/>. K dispozici je také více než 200 souborů ve formátu DXF s datovými podklady evropských i světových měst.
- [4] Areály mají většinou v území zřetelně patrné hranice, které tvoří významné

komunikace nebo uliční síť. V nejasných případech lze průběh hranice areálu zpřesnit s využitím údajů o vlastnictví pozemků a budov, které je možné získat díky službě Nahlížení do katastru nemovitostí. Aplikace je přístupná na stránce <https://nahlizenisidokn.cuzk.cz/>.

- [5] Charakteristickým znakem výstavních areálů je jejich variabilita; prostor pro výstavní akce je proto obtížné stanovit naprosto jednoznačně. Rozdíly mezi jednotlivými areály jsou však natolik výmluvné, že menší nepřesnosti ve vymezení ploch nejsou relevantní.
- [6] Mezinárodní květinová a zahradnická výstava Flora Olomouc se koná v jarním, letním a podzimním termínu s celkovou roční návštěvností okolo 180 tisíc platících návštěvníků. Zdroj: výroční zpráva akciové společnosti Flora Olomouc, 2015.